

Nr 34.

Utlåtande i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om fortsatt utgivning av tryckta debattprotokoll under 1953 års riksdag.

Med bifall till därom av sammansatta konstitutions- och bankoutskottet i utlåtande nr 1 gjord hemställan uppdrog 1951 års riksdag vid höstsessionen åt fullmäktige i riksgäldskontoret att vidtaga erforderliga försöksanordningar för utgivning under 1952 års riksdag av tryckta debattprotokoll i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet förordade riktlinjer. Med anledning härav utgavos genom fullmäktiges försorg under riksdagens vårsession särskilda snabbprotokoll från riksdagsdebatterna.

I skrivelse till bankoutskottet den 16 oktober 1952 ha *fullmäktige i riksgäldskontoret* anfört att, ehuru det återstode ytterligare en riksdagssession för fortsatt prövning av försöksanordningar med sådana protokoll, fullmäktige hade ansett lämpligt att redan nu lämna utskottet en redogörelse för hur arbetet med debattprotokollens utgivning upplagts och genomförts samt därvid tillika redovisa de erfarenheter, som vunnits av de hittills verkställda försöken. I anslutning härtill avsåge fullmäktige att till behandling upptaga frågan om en eventuell fortsatt utgivning av särskilda debattprotokoll från och med 1953 års riksdag, varom höstriksdagen torde ha att fatta beslut.

Beträffande förevarande spörsmål ha fullmäktige inledningsvis hänvisat till en till fullmäktige ingiven skrivelse bilagd promemoria (*Bihang 1*) av f. d. riksgäldsdirektören F. Sandberg, vilken av fullmäktige erhållit i uppdrag att leda arbetet med utgivningen av debattprotokollen.

Fullmäktige hemställa i sin skrivelse, att bankoutskottet måtte föreslå riksdagen att *dels* uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att vidtaga erforderliga försöksanordningar för utgivning jämväl under 1953 års riksdag av tryckta debattprotokoll, *dels ock*, under förutsättning av bifall härtill, bemyndiga fullmäktige att för ifrågavarande ändamål taga i anspråk ett belopp av förslagsvis 150 000 kronor av vederbörande under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. uppförda förslagsanslag.

Till stöd för sin hemställan ha fullmäktige anfört följande:

De hittills genomförda försöken med utgivningen av särskilda debattprotokoll ha givit många värdefulla erfarenheter för framtiden. Sålunda har en omläggning av stenografernas arbete på sätt i det följande närmare belyses kunnat genomföras, utskrivningen av stenogrammen har, åtminstone för första kammarens vidkommande, förflöpt i stort sett efter beräkning och vidare synes det nya sättet för justering av talarnas anföranden i allmänhet ha utfallit väl. Den tidigare begynnelsetiden för plena (kl. 10 i stället för kl. 11) har härjämte varit till fördel. Å andra sidan har kunnat konstateras

att systemet med långa sammanhängande plena för undvikande av kvällsplena icke haft den inverkan på debattprotokollens tryckning, som man tidigare utgått ifrån, detta på grund av tryckeriernas arbetssätt och kapacitet.

De beräknade tiderna för debattprotokollens utgivning ha emellertid i flera fall icke kunnat hållas utan ha förseningar — särskilt mot slutet av vårsessionen — inträffat. Dessa förseningar voro delvis förutsedda och för första kammarens vidkommande ej särskilt anmärkningsvärda. Förseningarna för andra kammarens debattprotokoll voro dock större än beräknat; en eftersläpning med tre à fyra dagar har sålunda varit vanlig och under maj månad utkommo debattprotokollen ibland först på tionde dagen efter plenum. Detta är så mycket mer beklagligt, som debattprotokollens berättigande ligger just i att de snabbt skola kunna färdigställas och tryckas. Föreligger någon större brist i detta hänseende, förfelas syftet med debattprotokollen och deras fortsatta utgivande framstår då såsom tämligen meningslöst. Framförallt är det tryckningen, som vållat förseningarna, och det gäller då i första hand att se till i vad mån svårigheterna att få fram ett snabbt tryck kunna elimineras. Dessa svårigheter — särskilt bristen på maskiner och utbildad tryckeripersonal samt obenägenhet att arbeta på övertid, förbud mot nattarbete etc. — äro mångfaldiga och var för sig svåra att komma till rätta med. Fullmäktige, som ha sin uppmärksamhet riktad på detta spörsmål, ha för avsikt att låta undersöka olika möjligheter för att nedbringa tryckeriernas leveranstid. Särskilt intresse tilldrager sig i detta sammanhang den nya typen av sättmaskiner, s. k. teletypesetter, som, när den kommer i bruk, kan förväntas komma att nedbringa tryckningstiden. Dessutom vill det synas som om under den senaste tiden överbelastningen inom tryckeribranschen något lättat, vilken omständighet måhända redan för höstsessionens debattprotokoll kan medföra en snabbare publicering.

En av de viktigaste förutsättningarna för ett snabbt färdigställande av debattprotokollen är självfallet, att stenografarbetet inom riksdagen organiseras på ett rationellt och effektivt sätt. Vissa i Sandbergs promemoria redovisade åtgärder vidtogos också i sådant syfte under vårsessionen. Den mest genomgripande förändringen ligger däri, att stenograferna utarbete sina stenogram omedelbart efter inställelsen i kammaren, en anordning som visat sig vara till fördel för stenografarbetet. Vidare ha stenografpassens längd under kvällsplena avkortats till 15 minuter. En generell sådan avkortning eller eventuellt ett ytterligare nedbringande av stenografpassens längd till 10 minuter torde — sett mot bakgrunden av erfarenheterna från utländska parlament — innebära en önskvärd ytterligare rationalisering av stenografarbetet och måhända även möjliggöra en övergång till enmanspass. Under höstsessionen synes därför systemet med korta stenografpass böra försöksvis mer allmänt utprovas. Någon övergång till enmanspass torde dock icke böra ske, förrän närmare erfarenhet vunnits av de kortare stenografpassen.

Fullmäktige ha vidare diskuterat möjligheterna att ytterligare rationalisera stenografarbetet inom riksdagshuset. Bland annat ha fullmäktige övervägt ett redan av 1937 års stenografkommitté framfört förslag om anord-

ande av ett för båda kamrarna gemensamt stenografkansli, en anordning som otvivelaktigt skulle medföra ökade möjligheter att på bästa och effektivaste sätt utnyttja den tillgängliga personalen. Denna fråga är emellertid av den omfattning, att fullmäktige ansett den böra bli föremål för förnyad utredning, innan ställning kan tagas till densamma. Därest riksdagen ej skulle rikta någon erinran häremot, torde fullmäktige få föranstalta om en sådan utredning.

Slutligen må här beträffande riksdagsstenograferna beröras ytterligare ett spörsmål. Det har sedan länge varit känt, att rekryteringen av riksdagsstenografer möter stora svårigheter och att dessa svårigheter tendera att öka. Anledningen härtill torde vara flerfaldig. Man kan bland annat peka på den långvariga utbildning och träning, som erfordras för att bli en skicklig riksdagsstenograf och att det här är fråga om specialkunskaper, som endast kunna utnyttjas inom ett exklusivt begränsat verksamhetsområde. Dessa omständigheter måste säkerligen verka avskräckande på många, som övervägt att välja stenografin som yrke. För andra åter, särskilt för statstjänstemännen, som allenast avse att utnyttja stenografin såsom bisyssla, har den ökade arbetstakten och konkurrensen inom karriären gjort det svårare än tidigare att med det ordinarie arbetet förena tjänst som riksdagsstenograf. I detta sammanhang må erinras om de tre arvoden på vardera 1 200 kronor, som enligt 1951 års riksdagsbeslut för närvarande utgå till tre reservstenografer. Denna form för att stimulera rekryteringen av riksdagsstenografer får anses synnerligen värdefull och synes böra bibehållas i fortsättningen. Slutligen torde det i förevarande syfte kunna befinnas lämpligt att anordna särskilda utbildningskurser för riksdagsstenografer. De här berörda spörsmålen torde komma under övervägande vid den i det föregående förordade utredningen rörande riksdagsstenografernas anställnings- och arbetsförhållanden.

Det har redan framhållits, att förslaget om slopande av kvällsplena icke fått den effekt för debattprotokollen, som man från början räknat med. En återgång till den tidigare tillämpade anordningen med särskilda förmiddags- och kvällsplena torde, om riksdagen så finner lämpligt, därför för närvarande utan olägenhet för debattprotokollens vidkommande kunna genomföras. Härigenom skulle även stenografer och maskinskriverskor kunna beheredas en välbehövlig paus i sitt pressande arbete. Vid en ökning av tryckeriernas kapacitet, eventuellt i samband med införande av nattskift, torde emellertid frågan om slopande av kvällsplena åter få aktualitet. Inom fullmäktige har i detta sammanhang även berörts frågan om en återgång till det tidigare systemet med normalt två plenidagar i veckan för att på så sätt få en spridning av ärendena och en önskvärd förkortning av plena. Då emellertid yppats tvetsamhet om lämpligheten av en sådan anordning ha fullmäktige ansett sig icke böra göra något särskilt uttalande i denna fråga.

Utgivningen av särskilda debattprotokoll har medfört vissa lokalsvårigheter för stenografer och maskinskriverskor. För att få en mera definitiv lösning av dessa svårigheter torde — därest snabbprotokollens fortsatta utgivning blir beslutad — överläggningar få upptagas med styrelsen för riks-

dagsbiblioteket angående inredning av handbibliotekets balkongvåning för stenograferna.

För att debattprotokollen skola kunna fylla sitt egentliga ändamål, nämligen att stimulera det politiska intresset i vårt land, är det givetvis angeläget att protokollen få så stor spridning som möjligt. Såsom framgår av den av chefen för riksdagens ekonomibyrå vid förenämnda promemoria fogade sammanställningen har detta emellertid hittills icke blivit fallet, om beroende på prenumerationsprisets storlek, bristande intresse för publikationen i fråga eller annan orsak synes ovisst. Bankoutskottet har berört detta spörsmål i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 11 vid innevarande riksdags vårsession i anledning av en då inom första kammaren av herrar Näsgård och Johannesson väckt motion om sänkning av prenumerationspriset för ifrågavarande protokoll. Utskottet underströk härvid angelägenheten av att möjligheterna till ytterligare spridning av debattprotokollen undersöktes. Med anledning härav vidtogos på föranstaltande av fullmäktige i angivet syfte vissa åtgärder, vilka ledde till någon ökning av antalet prenumeranter på debattprotokollen (från 161 respektive 219 till 193 respektive 264), men även denna ökning måste anses otillfredsställande. För den händelse beslut fattas om fortsatt utgivning av särskilda debattprotokoll, avse fullmäktige därför att genom direkta hänvändelser till olika politiska och fackliga organisationer samt tidningsföretag och andra liknande åtgärder söka ytterligare öka kretsen av för debattprotokollen intresserade.

Vad beträffar priset å dessa protokoll, för närvarande 20 kronor för vardera kammaren, ha fullmäktige tidigare i yttrande till bankoutskottet över förenämnda motion framhållit, att detta pris finge anses lågt i förhållande till framställnings- och distributionskostnaderna. Beaktar man dessutom, att det övervägande flertalet prenumeranter återfinnes bland de politiska och fackliga organisationerna samt hos pressen, inses lätt, att prisfrågan knappast kan ha haft någon inverkan på prenumerationsfrekvensen inom dessa grupper. För den politiskt intresserade allmänheten däremot kan en sänkning av prenumerationspriset tänkas komma att stimulera intresset för debattprotokollen. Fullmäktige finna därför skäl föreligga för någon sänkning av prenumerationspriset, förslagsvis till 15 kronor för vardera kammarens protokoll, att tillämpas från och med 1953 års riksdag.

Vad beträffar den redaktionella utformningen av debattprotokollen ha inom fullmäktige övervägts vissa åtgärder för vinnande av större överskådlighet och för att underlätta användningen av protokollen. En del av dessa åtgärder — rubriktryck överst på de sidor, där debatt om ett nytt ärende börjar, eller eventuellt ett register till varje häfte samt en något utökad stomme jämte införande av partibeteckning efter talares namn — torde komma att prövas vid höstsessionen i syfte att utrona huruvida dessa i och för sig önskvärda anordningar kunna vidtagas utan att debattprotokollens utgivning försenas. Att hinna färdigställa en fullständig stomme till debatterna torde icke med nuvarande organisation av kammarkansliernas arbete vara möjligt. Denna fråga bör därför lämpligen tillsvidare ställas på framtiden.

Under vårsessionen företogs — ehuru i mindre omfattning — vissa prov med mekanisk upptagning av anföranden, hållna från talarstolen. Utskrift av dessa anföranden har numera ägt rum, och ha på grundval härav verkställts vissa beräkningar av personalbehov m. m. vid en fullt genomförd mekaniserad ljudupptagning. Dessa beräkningar ha verkställts av f. d. riksgäldsdirektören Sandberg och sammanförts i en till fullmäktige ingiven skrivelse, vilken här bilägges (*Bihang 2*). För egen del få fullmäktige beträffande förevarande synnerligen svårösta spörsmål framhålla, att det torde vara lämpligt att i något större omfattning än hittills och med aktgivande på de tekniska nyheter på detta område, som kunna framkomma, fullfölja de inledda försöken för att få säkrare hållpunkter för ett bedömande av möjligheterna och lämpligheten att framdeles övergå till ett system med mekanisk upptagning av kamrarnas debatter.

Såsom torde framgå av den här ovan lämnade redogörelsen har försöksanordningen med utgivning av särskilda debattprotokoll givit erfarenheter av såväl positiv som negativ art. Som ett allmänt omdöme rörande de hittillsvarande försöken torde emellertid kunna fastställas, att stora svårigheter visat sig föreligga att tillräckligt snabbt få fram debattprotokollen. Det har även visat sig, att intresset för dessa protokoll bland allmänheten ännu så länge icke varit så stort, som man ansett sig ha anledning räkna med. Som kostnaderna för protokollens framställande dessutom bli betydande — för innevarande års försöksanordning har anvisats ett belopp av 171 000 kronor, vari dock ingå kostnader för viss materielanskaffning — ha fullmäktige ställt sig den frågan om en fortsatt utgivning av särskilda debattprotokoll kan anses tillräckligt motiverad. Även om inom fullmäktige yppats tveksamhet härutinnan, ha fullmäktige likväl icke ansett lämpligt att nu allenast på grundval av hittillsvarande försöksanordningar utdöma debattprotokollen. Ytterligare försök med sådana protokoll böra därför enligt fullmäktiges mening komma till stånd för att möjliggöra utprovningen av de förbättringar och rationaliseringar i olika hänseenden, som kunna visa sig ägnade att förkorta utgivningstiden för debattprotokollen. Fortsatt uppmärksamhet bör härvid bland annat ägnas åt den mekaniska ljudupptagningen såsom ett hjälpmedel i stenografernas arbete. Fullmäktige äro även eniga om att framhålla, att de fortsatta försöken böra taga sikte på att regelmässigt få fram debattprotokollen för ett förmiddagsplenum dagen efter plenum samt för ett kvällsplenum senast andra dagen efter plenum. Skulle detta visa sig omöjligt att uppnå utan orimligt höga kostnader, torde ansträngningarna i fortsättningen helt få inriktas på en förkortning av utgivningstiden för de definitiva protokollen.

Kostnaderna för fortsatta försöksanordningar för utgivning av särskilda debattprotokoll under 1953 års riksdag ha uppskattats till i runt tal 150 000 kronor.

Utskottet. Fullmäktige i riksgäldskontoret ha i förevarande skrivelse lämnat en redogörelse för de erfarenheter som vunnits av de försöksanordningar för utgivning av tryckta debattprotokoll under innevarande års riksdag,

varom 1951 års riksdag fattade beslut. Fullmäktige ha vidare föreslagit, att dylika anordningar skola vidtagas jämväl under 1953 års riksdag.

Utskottet har liksom fullmäktige kommit till den uppfattningen att ytterligare försök med snabbprotokoll böra företagas under nästa års riksdag innan definitiv ställning tages till frågan om utgivande av sådana protokoll. I enlighet med vad fullmäktige uttalat böra därvid alla möjligheter till förbättringar och rationaliseringar nog överbägas. I anslutning härtill vill utskottet erinra om de av fullmäktige diskuterade möjligheterna att ytterligare rationalisera stenografarbetet inom riksdagshuset, bland annat genom inrättande av ett för båda kamrarna gemensamt stenografkansli. Utskottet har för sin del intet att erinra mot att fullmäktige föranstalta om en utredning härutinnan.

Med hänsyn till vad fullmäktige anfört om att sloandet av kvällsplena icke fått den effekt för debattprotokollen som man från början räknat med vill utskottet framhålla, att en återgång till den tidigare tillämpade anordningen med särskilda förmiddags- och kvällsplena synes kunna ske, därest så av andra skäl befinnes lämpligt.

Slutligen vill utskottet — som i sitt utlåtande nr 11 vid årets riksdag ifrågasatt om icke priset på debattprotokollen satts så högt att det verkat hindrande för en vidare spridning av denna publikation — uttala sin tillfredsställelse över att fullmäktige funnit skäl föreligga för någon sänkning av prenumerationspriset på debattprotokollen under 1953 års riksdag.

Vad fullmäktige i övrigt anfört har icke givit utskottet anledning till särskilt uttalande.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förevarande framställning, måtte

1) uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att vidtaga erforderliga försöksanordningar för utgivning jämväl under 1953 års riksdag av tryckta debattprotokoll;

2) under förutsättning av bifall till utskottets hemställan under 1) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att för ifrågavarande ändamål taga i anspråk ett belopp av förslagsvis 150 000 kronor av vederbörande under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. uppförda förslagsanslag.

Stockholm den 18 november 1952.

På bankoutskottets vägnar:

FRANS SEVERIN.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ewerlöf, Sundvik, Werner, Nordenson och Elowsson;

från andra kammaren: herrar Severin, Persson i Norrby, Schmidt, Andersson i Ronneby, Sehlstedt, fru Eriksson i Stockholm och herr Edström.

Bihang 1.

PM
ang. publikationen Riksdagsdebatterna.

Riksdagens beslut vid höstsessionen 1951 beträffande snabbare publicering av riksdagens protokoll innehöll bl. a. uppdrag för fullmäktige i riksgäldskontoret att vidtaga erforderliga försöksanordningar för utgivning under 1952 års riksdag av tryckta debattprotokoll i huvudsaklig överensstämmelse med de av utskottet, sammansatt konstitutions- och bankoutskott, angivna riktlinjer.

Det torde därför ankomma på fullmäktige att till bankoutskottet under höstsessionen i år avgiva yttrande i frågan om ett eventuell fortsatt utgivning under nästa år av tryckta debattprotokoll. Ehuru försöksanordningen ännu icke genomförts för hela året, torde i nämnda yttrande böra jämväl lämnas en redogörelse för hur försöksanordningen utfallit hittills, d. v. s. under vårsessionen 1952. Med anledning härav skall i det följande meddelas uppgifter i detta hänseende beträffande det arbete med utgivningen av debattprotokollet, som ålegat riksdagens ekonomibyrå, och de erfarenheter, som därvid gjorts.

Publikationens namn och utgivningstider.

Debattprotokollen erhöll, i enlighet med fullmäktiges beslut, namnet *Riksdagsdebatterna*. De har utgivits i två skilda serier, en för första och en för andra kammaren. För första kammaren har utgivits 34 och för andra kammaren 62 nummer.

Det första numret utkom, för båda kamrarna, den 17 januari. I detta nummer meddelades bl. a. att publikationens uppgift vore att återgiva debatterna vid kamrarnas sammanträden. Därvid hållna anföranden skulle sålunda — med undantag för vissa korta anföranden i fråga om anställande av val till utskott o. d. eller andra interna, kammararbetet berörande frågor — inflyta i Riksdagsdebatterna. Vid sammanträdena förekomme, upplystes det vidare, i regel ett antal ärenden, som icke föranledde några anföranden, och sådana ärenden komme icke att omnämnas i publikationen. På grund härav kunde det inträffa, att vissa av kamrarnas sammanträden icke komme att behandlas i Riksdagsdebatterna. Vidare skulle särskilt nummer i allmänhet icke utgivas med anledning av vid ett sammanträde avgivna interpellationer. Dessa skulle i sådant fall intagas i nästa utkommande nummer.

I enlighet med det nu anförda har Riksdagsdebatterna i allmänhet utkommit endast i samband med ett längre plenum, under den förra delen av vårsessionen således i regel endast efter onsdagsplena. I detta nummer har då intagits jämväl de anföranden, som kunnat förekomma vid föregående lördags- och tisdagsplena. För tiden fram till slutet av april utkom därför i regel endast ett nummer i veckan. Därefter utgavs nummer oftare. Särskilt blev detta förhållandet under maj, då för första kammaren utkom 15 och för andra kammaren 31 nummer.

Sammanträdestider för kamrarnas plena.

1951 års kommitté för riksdagens protokoll, i det följande benämnd *kommittén*, i frågasatte beträffande sammanträdestiderna för kamrarnas plena att arbetsplena skulle börja kl. 9 och pågå, med eventuellt ett kortare avbrott, till kl. 19. Något kvällsplenum skulle icke förekomma. Om så erfordrades skulle plenum i stället fortsättas följande dag kl. 15. Kommittén framhöll därjämte önskvärdheten av att svar å interpellationer och frågor skulle av-
givas i regel å tisdagsplena och att dessa skulle taga sin början kl. 15. Lördagsplena borde disponeras endast för bordlägningsärenden och liknande ärenden, i vilka debatter icke förekommo.

Sammansatta konstitutions- och bankoutskottet förordade kommitténs förslag, dock med den ändringen att plena skulle börja först kl. 10. Utskottets förslag godkändes av riksdagen.

Den av riksdagen sålunda godkända arbetsordningen följdes under den nu gångna vårsessionen i stort sett i sin helhet till onsdagen den 23 april. Med undantag för remissdebattens plena och ett onsdagsplenum i februari, för vilka plena tillämpades de vid föregående riksdagar gällande tiderna, tog sålunda förmiddagens arbetsplena sin början i båda kamrarna kl. 10 och fortsatte högst till omkring kl. 19. Första kammaren fortsatte två gånger och andra kammaren tre gånger onsdagens plenum följande torsdag kl. 15. Tisdagsplena började kl. 16, någon gång tidigare. Kvällsplena förekom icke.¹

Med onsdagsplenum den 23 april återgick kamrarna i viss utsträckning till den under tidigare riksdagar tillämpade ordningen med förmiddagsplenum till omkring kl. 17 och därefter, eventuellt, kvällsplenum. (Förmiddagsplena började emellertid fortfarande vårsessionen ut kl. 10). Första kammaren hade sålunda fr. o. m. nu nämnda datum fem kvällsplena och andra kammaren sex, därav (båda kamrarna) ett en lördag och övriga å onsdagar. Andra kammaren fortsatte ett onsdagsplenum följande torsdag under tiden kl. 15—22. I övrigt må nämnas, att båda kamrarna fr. o. m. nämnda datum, förutom vissa kortare plena, höll andra, längre plena, första kammaren tre och andra kammaren fyra gånger. Dessa plena började kl. 10 och slutade senast kl. 19 med undantag för ett plenum för andra kammaren, som pågick till kl. 23, således oavbrutet i 13 timmar.

Stenografarbetet.

Vid vårsessionens början ökades i *första kammaren* antalet stenografer med två. Antalet stenografer blev därmed i denna kammare, liksom tidigare för några år sedan varit fallet, tolv och antalet »lag» ökades därigenom från fem till sex. Antalet förste stenografer har varit detsamma som tidigare, nämligen tre stycken.

I *andra kammaren* har antalet stenografer och förste stenografer under den gångna vårsessionen varit detsamma som under föregående riksdagar, nämligen fjorton stenografer, motsvarande sju lag, och fyra förste stenografer.

Inställelsetiden i kamrarna, »passens» längd, har i allmänhet varit 30 minuter, med undantag för kvällsplena, då passen i regel varit 15 minuter.

Omedelbart efter passens slut har utarbetandet av stenogrammen till vanlig skrift påbörjats, och utskrifterna har därvid efter stenografernas dikta-
men utförts av särskild maskinskrivningspersonal. Vid plena, som pågått mer

¹ Under motsvarande tid föregående år, ²⁵/₂—²⁹/₄ 1951, hade båda kamrarna fem kvällsplena, som i första kammaren pågick i genomsnitt 2 timmar 40 minuter och i andra kammaren ⁴¹/₂ timmar. Andra kammaren fortsatte ett av dessa plena påföljande torsdag. Detta plenum pågick 6 timmar.

än en timme, har i vardera kammaren samtidigt tjänstgjort sex à sju maskinskrivare.

Beträffande den tid, som skulle åtgå för stenogrammens utarbetande till vanlig skrift, beräknade kommittén att vid halvtimmespass, för vilket vardera stenografen utarbetar hälften, skulle åtgå i genomsnitt $2\frac{1}{2}$ timmar, däri inräknat förste stenografens granskning. Utskriften för t. ex. ett pass kl. 11—11.30 skulle därför, enligt kommitténs beräkning, föreligga färdig för talarens justering kl. 14.

För första kammaren har denna beräkning visat sig hålla. För andra kammaren har i vissa fall åtgått längre tid.

Justering.

Vid riksdagens början tillställdes riksdagens ledamöter och statsråden en PM angående de i »Riksdagsdebatterna» tryckta anförandena (bil. 1). Av promemorian framgår bl. a., hur justeringen av anförandena skulle tillgå.

Det förfarande, som sålunda skulle tillämpas för justeringen, har utfallit väl. Talarna har visat stort intresse för justeringen och, i den mån de kunnat erhålla utskrifterna under plenum eller under den närmaste tiden efter plenum, har utskrifterna justerats inom den angivna tiden av en halvtimme. För första kammaren, där utskrifterna i regel förelegat 2 à $2\frac{1}{2}$ timmar efter respektive anförandes slut, har i många fall samtliga anföranden varit justerade, och i övriga fall endast några få anföranden varit ojusterade, när de sänts till tryckeriet. För andra kammaren, där i vissa fall färdigställandet av anförandena dröjt längre, har anförandena från senare delen av ett plenum understundom fått gå till tryckeriet utan att ha granskats av talaren.

I den mån så har varit möjligt utan att försena tryckningen har emellertid justeringstiden utsträckt längre än till en halv timme. Så har varit fallet med anföranden, som hållits sent på eftermiddagen, i de fall då tryckeriet meddelat, att det icke behövde ytterligare manuskript förrän kl. 7 påföljande morgon. I den mån anföranden vid kvällsplena icke kunnat bli justerade under pågående plenum, har utskriften kunnat få kvarligga till följande dags förmiddag. Först vid denna tid har tryckerierna nämligen i regel kunnat påbörja sättningen av föregående kvälls utskrifter.

Genom denna jämkning av justeringstiden har det varit möjligt att i mycket stor utsträckning få så gott som alla anföranden justerade före tryckningen av Riksdagsdebatterna.

Såsom framgår av bilagan har dessutom tillfälle till justering förelegat, innan det definitiva debattprotokollet trycktes. De talare, som icke haft tillfälle att justera före sättningen av Riksdagsdebatterna, har sålunda i varje fall senare haft tillfälle till justering. Talare, som justerat sitt anförande föra tryckningen av Riksdagsdebatterna, har alltså kunnat ytterligare justera till det definitiva protokollet. Det är emellertid ett fåtal ledamöter, som justerat två gånger.

Tryckningen.

Tryckningen av Riksdagsdebatterna har för första kammaren utförts av AB P. A. Norstedt & Söner och för andra kammaren av Iduns tryckeri, Esselte AB, i det följande benämnda Norstedts respektive Idun.

Riksdagsdebatterna för första kammaren har levererats till riksdagens tryckeriexpedition under eftermiddagen dagen efter plenum, såvida icke plenum hållits dag före söndag eller helgdag, då publikationen ingått under

måndagen, respektive första dagen efter helgen. Undantag härför har skett för kvällsplena, som börjat 19.30. Leverans för sådant plenum har skett andra dagen efter detta. För de sista plena under maj förekom en försening av en eller annan dag av samtliga protokoll.

De med post utsända exemplaren har levererats till postverket direkt från tryckeriet samma dag som leverans skett till tryckeriexpeditionen. Prenumeranterna å postupplagan har därigenom fått sina exemplar andra dagen efter plenum, med undantag för kvällsplena, då exemplaren ingått på tredje dagen, för t. ex. ett onsdagsplenum sålunda under fredagen, respektive lördagen.

För *andra kammaren* har leveransen skett betydligt långsammare. Enligt från Idun lämnat meddelande, då tryckeriet åtog sig tryckningen, kunde detta icke utlova leverans av mer än två ark per dag, d. v. s. 32 trycksidor. Då detta sidantal motsvarar 3 å 4 timmars debatt i plenum och onsdagsplena i regel pågått mycket längre, har följderna blivit att redan under de första månaderna av vårsessionen debattprotokollen för onsdagsplena i sin helhet icke förelegat förrän tre å fyra dagar efter plenum. För protokollen från andra veckodagar har härigenom uppstått liknande försening. Under maj månad krävde leveranserna ännu längre tid, och vissa nummer levererades då först på tionde dagen efter plenum.

I nu nämnda förhållande, att Idun icke kunnat leverera mer än 32 trycksidor per nummer, ligger huvudsakligen förklaringen till att för *andra kammaren* utgivits ett betydligt större antal nummer än för *första kammaren*.

Frågan om kvällsplena.

Den för vårsessionen införda ändringen i sammanträdestiden för kamrarna, nämligen att plenum skulle börja kl. 10 i stället för kl. 11 och pågå, eventuellt, till kl. 19 i stället för till kl. 17, att kvällsplenum icke skulle förekomma samt att onsdagsplenum skulle eventuellt fortsätta under torsdagen med början kl. 15, har varit föremål för mycken diskussion bland de av denna förändring berörda.

För kommittén förelåg två motiv till att föreslå ändringen.

Det ena motivet var att genom att börja tidigare än kl. 11 — kommittén hade som förut nämnts föreslagit kl. 9 — skulle tryckerierna tidigare under plenidagen få manuskript än om man började kl. 11. Därigenom skulle tryckerierna under plenidagen hinna sätta en stor del av debatten. Med hänsyn till de stora kostnaderna för nattarbete i tryckerierna var det nämligen önskvärt att tryckeriarbetet förlades till dagen. På grund av den ringa tillgången på arbetskraft kunde man för övrigt icke räkna med nattarbete i någon större omfattning.

Det andra motivet var att genom ändringen skulle de tröttande kvällsplena kunna undvikas åtminstone fram till det forcerade pleniarbetet under vårsessionens sista veckor.

Såsom i det föregående nämnts hölls under vårsessionen, bortsett från remissdebatten, icke något kvällsplenum i kamrarna förrän den 23 april, medan under 1951 års vårsession till nämnda datum båda kamrarna hade, bortsett från remissdebatten, fem kvällsplena. I nu nämnt hänseende medförde den av kommittén förordade ändringen sålunda önskad effekt.

Vad vidare angår den skedda ändringens betydelse för tryckeriarbetet har det självfallet varit till fördel att plenum börjat kl. 10. Tryckerierna har därigenom kunnat påbörja sättningen en timme tidigare än om plenum börjat kl. 11.

Plenums fortsättande till kl. 19 i stället för till kl. 17 och kvällsplenums bortfallande har däremot visat sig icke ha någon betydelse för tryckeriarbetet. Norstedts har hämtat manuskript sista gången för dagen omkring kl. 18, ofta redan kl. 16. Återstoden manuskript har hämtats kl. 7 följande dag. De manuskript, som hämtats kl. 18, har omfattat anföranden till högst kl. 16. Anföranden efter detta klockslag har Norstedts följaktligen börjat arbeta med först efter kl. 7 följande dag. Iduns tryckeri har i regel hämtat manuskript till omkring kl. 21. Återstoden har hämtats följande dag kl. 7. Manuskript, som hämtats omkring kl. 21, har icke omfattat anföranden efter kl. 17.

Därest man skulle återgå till den tidigare ordningen att plena skulle sluta kl. 17, dock fortfarande med början kl. 10, och eventuellt hålla kvällsplenum, skulle detta på grund av nu anförda förhållanden icke medföra någon försening i utgivningen av Riksdagsdebatterna. Manuskripten för ett kortare kvällsplenum skulle av tryckerierna kunna hämtas kl. 7 följande dag, liksom nu sker för den senare delen av ett förmiddagsplenum. Vid ett längre kvällsplenum skulle tryckerierna icke behöva de sista manuskripten förrän följande dags förmiddag.

När förmiddagsplena pågår från kl. 10 till 19, medför detta för förste stenograferna, stenograferna och maskinskrivarna ett mycket krävande och långvarigt arbete. I många fall blir det ett så gott som oavbrutet arbete i 10—12 timmar. Nu nämnda personal torde allmänt vara av den uppfattningen, att det vore att föredraga att förmiddagsplenum avbrötes kl. 17 och fortsattes med kvällsplenum. Därigenom skulle man erhålla en välbehövlig rast och tillfälle att intaga en ordnad måltid.

Maskinell upptagning av anförandena.

Såväl kommittén som det sammansatta konstitutions- och bankoutskottet framhöll att maskinell upptagning av anförandena skulle ägnas uppmärksamhet. Särskilt förordades, att sådan upptagning skulle utföras av från talarstol hållna anföranden. Dessa skulle icke utskrivs utan huvudsakligen användas av stenograferna för avlyssnande i samband med stenogrammens utarbetande till vanlig skrift.

Med hänsyn till den omläggning av stenografarbetet, som under vårsessionen ägt rum i samband med utgivningen av Riksdagsdebatterna, har det icke ansetts lämpligt att samtidigt i någon större utsträckning utföra försök med maskinell upptagning. Sådan upptagning har dock ägt rum vid två tillfällen i andra kammaren. Det är avsett att under höstsessionen i större omfattning utföra maskinell upptagning.

Lokaler.

De lokaler, som disponeras av *första kammarens* stenografer och för maskinskrivning, har visat sig lämpliga.

De för *andra kammaren* upplåtna lokalerna i entresolvåningen åt Riksgatan är däremot icke tillräckliga. Förste stenograferna disponerar två rum. I det ena av dessa arbetar tre stenografer. Detta har visat sig mindre lämpligt, och önskvärt vore, att ytterligare ett mindre rum kunde upplåtas för förste stenograferna. För stenografernas kollationeringsarbete o. d. har icke kunnat anvisas några lokaler i entresolvåningen. Genom tillmötesgående från statsutskottet har stenograferna fått använda fyra rum i statsutskottsvåningen. Dessa rum har även anlåtats av en av förste stenograferna i stället

för det rum, som är avsett för tre förste stenografer. Det är förenat med stora olägenheter att stenografpersonal på detta sätt splittras på två olika våningar.

För att få direkt förbindelse mellan de båda entresolvåningarna har handbibliotekets balkongvåning upplåtits såsom passage. Ett av de i balkongvåningen belägna två rummen har därjämte fått disponeras. Lokalfrågan för andra kammarens stenografer torde kunna lösas, om balkongvåningen kunde på lämpligt sätt inredas för stenograferna.

Stockholm den 12 september 1952.

F. SANDBERG.

Kostnader.

De på riksdagsdebatterna belöpande kostnaderna för vårsessionen 1952 är följande:

Tryckning: I kammaren	20 559: 21	
II »	35 577: 23	56 136: 46
Papper, förbrukat för båda kamrarna		5 844: —
Föreståndaren (och byråchefen 450:—).....		5 611: 60
Maskinskrivning.....		16 233: 15
Vaktbetjäning, fast personal	2 500: —	
» extra »	1 740: 40	4 240: 40
Blanketter, påsar, stämplor o. d.		11 450: 69
		<u>Kronor 89 516: 30</u>

Härtill kommer kostnaderna för inventarier och skrivmaskiner, vilka till största delen är att anse som engångskostnader, ca .... 8 000:—

Allmänna omkostnader i övrigt såsom för lokaler, skötsel av maskiner o. d., har här ej medräknats.

De kostnadsberäkningar 1951 års kommitté framlade avsåg ett år med såväl vår- som höstsession. 1951 utgjorde protokollen för vårsessionen 79 % och för höstsessionen 21 % av hela årets protokoll. Om man utgår från samma proportion 1952, har föreståndaren blivit 2 500:—, maskinskrivningen ca 4 900:— och vaktbetjäningen 300:— kronor dyrare än förhandsberäkningen. Däremot har tryckningskostnaderna blivit ca 17 000 kronor billigare. För ett rätt bedömande av dessa belopp bör emellertid hänsyn tagas till den allmänna kostnadsökning på 10 à 20 %, som inträffat mellan det kostnadsberäkningen gjordes och arbetet utfördes, samt att ersättningen till föreståndaren, vars tjänstgöringstid från början beräknats bliva avsevärt mindre än som sedermera visat sig vara nödvändigt, även sammanhänger med ett betydande arbete vid starten. — Den avsevärda besparingen i tryckningskostnaden hänförs till största delen, ca 15 000 kronor, på mindre övertidskostnader än som beräknats. Korrigeringarna har i det närmaste dragit de kostnader, som beräknats härför.

Från utgifterna bör dragas dels influtna prenumerationsavgifter, vilka för vårsessionen kan beräknas till 4 500 kronor, dels ock den besparing, som har gjorts genom att upplagan på de definitiva protokollen har kunnat minskas med 150—200 ex., uppskattningsvis 3 500 kronor, d. v. s. tillsammans 8 000 kronor.

¹ Uppläggnings av plätregister och adressering har verkställt av riksgäldskontorets citografavdelning utan särskild kostnad.

Utgivandet av Riksdagsdebatterna har medfört att ytterligare ett stenografpar har anställts i första kammaren. Avlöningen för dessa har under vårsessionen uppgått till ca 14 000 kronor.

Med ledning av hittills vunna erfarenheter beräknas kostnaderna under förutsättning av oförändrad prisnivå och samma omfång på debatterna bli

	1952 års höstsession	Vår- och höst- session tills.
för tryckning m. m.	15 000: —	72 000: —
› papper	1 400: —	7 250: —
› föreståndaren	1 300: —	7 000: —
› maskinskrivning	4 500: —	21 000: —
› vaktbetjäning	1 100: —	5 500: —
› övriga utgifter	450: —	2 000: —
	Kronor 23 750: —	114 750: —
varifrån bör avgå inkomster och minskning av andra utgifter	2 000: —	10 000: —
	Kronor 21 750: —	104 750: —

Prenumerationspriset för Riksdagsdebatterna har för innevarande år varit 20 kronor per kammare vid utsändning per post och 15 kronor vid avhämtning i tryckeriexpeditionen. Vid vårriksdagen väcktes en motion om att priset skulle sättas till 10 kronor per kammare och år. Någon ändring kunde emellertid ej ske innevarande år, utan riksgäldsfullmäktige skulle i samband med redogörelse för vårens erfarenheter till höstriksdagen avgiva förslag om pris vid eventuellt fortsatt utgivning av Riksdagsdebatterna. Antalet prenumeranter var för vårsessionen i första kammaren 193 st. och i andra kammaren 264 st. enligt nedanstående fördelning. En sänkning enligt motionens förslag skulle innebära en inkomstminskning på ca 4 500 kronor.

Fördelning av prenumeranterna å Riksdagsdebatterna på vissa olika grupper.

	Antal exemplar	
	FK	AK
Pressen	77	86
Politiska och fackliga organisationer	47	61
Övriga	69	117
	Summa 193	264

Stockholm den 12 september 1952.

O. SANDIN.

PM

angående de i »Riksdagsdebatterna» tryckta anförandena.

För att möjliggöra den av 1951 års riksdag beslutade snabba utgivningen av debattprotokoll (»Riksdagsdebatterna») komma anföranden vid 1952 års riksdag att av stenograferna omedelbart utskrivas och — sedan vederbörande talare beretts tillfälle att inom en halvtimme efter utskriftens färdigställande granska denna — därefter sändas till tryckning.

När utskriften av ett anförande är färdig, tillställs den vederbörande talare, om denne befinner sig på sin plats i plenisalen. Sedan talaren granskat utskriften, skall denna inläggas i justeringsrummet, varifrån den efter å utskriften angiven tid avhämtas till tryckning.

Befinner sig talaren icke å sin plats i plenisalen inlägges utskriften i justeringsrummet och avi därom avlämnas på talarens pulpet.

Är plenum slut, då utskriften är färdig, avlämnas denna i justeringsrummet, där den kommer att kvarligga en halvtimme, och avien avlämnas i kapprummet.

Skulle utskriften vid justeringstidens utgång icke ligga i justeringsrummet, sändes en av talaren icke granskad kopia till tryckeriet.

I detta sammanhang må påpekas att tillfälle föreligger till justering av anförande, innan det *definitiva* debattprotokollet tryckes, i det att yttrande vid ett kammarsammanträde kommer att liksom hittills vara tillgängligt i justeringsrummet till femte söckendagen efter sammanträdet kl. 12 midnatten.

För att undvika en kostsam korrigerings av den för »Riksdagsdebatterna» färdigställda gjutna texten före tryckningen av det definitiva protokollet, är det emellertid önskvärt, att ifrågakommande ändringar såvitt möjligt göras under den till granskning anslagna halvtimmen samma dag anförandet hållits.

Stockholm i januari 1952.

RIKSDAGENS EKONOMIBYRÅ.

Bihang 2.

Försök till beräkning av personalbehov m. m. vid en eventuell maskinell upptagning av anförandena vid riksdagens plena.**Utskrivningen av de maskinellt upptagna anförandena.**

Den i min PM den 1 sistlidne juli (se bilagan) föreslagna utskrivningen av vissa av de i andra kammaren den 27 maj i år på maskinell väg upptagna anförandena har nu ägt rum.

Till skrivning hade utvalts de två skivor, som tydligast återgävo anförandena.

För skrivningen anlätades åtta personer, i det följande benämnda *biträden*, som under vårsessionen utfört skrivning efter stenografernas dik-tamen. Med något undantag hade biträdena även vana att skriva efter ma-skinellt upptagna anföranden.

Upptagningen i kammaren hade skett å apparaten »Dimafon». Upptag-ningen å denna apparat sker medelst skivor, varje skiva å vardera sidan avsedd för 10 minuters upptagning. Varje biträde skrev två sådana upptag-ningar. Samma skivsidor skrevs av flera biträden. Därigenom fick man en viss uppfattning om, hur lång tid det genomsnittligt kunde taga att skriva ett 10-minutersanförande.

I genomsnitt åtgick 80 minuter för att skriva en skivsida, d. v. s. ett 10-minutersanförande. Om man härtill lägger 10 minuter för det avlyssnande av anförandet, som lämpligen bör ske, innan skrivningen börjar, och där-utöver ytterligare lägger en marginal av 10 minuter för transporter o. d., *skulle alltså för varje 10 minuters utskrift åtgå 100 minuter*. För ett plenum, som påginge 100 minuter eller därutöver, skulle alltså för skivornas ut-skrivning behövas 10 biträden för vardera kammaren, för båda kamrarna sammanlagt 20 biträden.

Under vårsessionen i år var antalet plenitimmor i första kammaren 163 och i andra kammaren 232. Under antagande att anföranden hållits under hela denna tid, och att de upptagits maskinellt, skulle därför hela utskriv-ningstiden blivit för första kammaren $10 \times 163 = 1\ 630$ timmar och för andra kammaren $10 \times 232 = 2\ 320$ timmar.

Redigering.

I förut omnämnda PM redogöres för den kontroll och formella bearbet-ning, i det följande benämnd *redigering*, av utskrifterna, som förekom vid försöken i Förenta Nationerna (F. N.). Den person, som utförde redigering, var först närvarande i plenisalen för att åhöra de anföranden, som han där-efter skulle redigera. Den tid, som åtgick för redigeringen, var förvånans-värt kort. För ett 10-minutersanförande synes redigeringen ha tagit endast omkring 10 minuter.

Vid de försök, som under de senaste åren gjorts i riksdagen med maskinell upptagning, har en bearbetning av utskrifterna gjorts på så sätt att de kon-trollerats genom avlyssning av skivorna. I en del fall har därefter utskrif-terna jämförts med texten i det definitiva protokollet och rättats till över-ensstämmelse med denna text.

Härigenom har man fått en viss uppfattning om redigeringsarbetets omfattning och om den tid, som detta skulle kunna komma att kräva. I det följande *beräknar jag att för redigering av ett 10-minuters anförande i genomsnitt åtgår 30 minuter.*

För att få någon säkrare siffra i nu nämnda hänseende vore emellertid önskvärt att försök ordnades under verklighetstroga former. Sådana försök kunde utföras under den nu instundande höstsessionen. Därvid borde upptagas huvudsakligen sådana från talarstol hållna anföranden, som hölles utan koncept. Försöken, som helst borde göras för andra kammaren, behöfde icke draga några större kostnader. Vid lämpligt tillfälle kunde några anföranden upptagas, utskrivs omedelbart, och därefter, helst samma dag, redigeras av därtill kompetenta personer.

Omskrivning av utskriftena.

Sedan utskriftena redigerats, måste de sidor, som blivit föremål för många ändringar, skrivas om, innan anförandena lämnas till talarna för justering. Att döma av de här gjorda försöken torde i genomsnitt endast halva antalet sidor av en utskrift behöva skrivas om.

För denna skrivning behövs i vardera kammaren under ett längre plenum 3 biträden. *För varje omskrivning av nämnd omfattning beräknas per 10-minuters anförande åtgå, inberäknat väntetid, 30 minuter.* Antalet timmar för dessa biträdens tjänstgöring kan därför för en session av den gångna vårsessionens omfattning beräknas till 3 gånger antalet plenitimmor under sessionen, alltså för första kammaren $3 \times 163 = 489$ och för andra kammaren $3 \times 232 = 696$ timmar.

Redaktörer.

Hur lång tid skulle åtgå, innan utskriften vore klar att lämnas till talaren för justering?

Svaret på denna fråga blir till stor del beroende på, hur tjänstgöringen skulle ordnas för de personer, som skulle utföra redigeringen, i det följande benämnda *redaktörer.*

Redaktör skulle först under viss tid, här benämnd *pass*, avlyssna anförandena i kammaren. Därefter skulle han ha viss tid till sitt förfogande för redigering av utskriftena till de anföranden, som han avlyssnat under passet, varefter, om plenum då fortfarande påginge, skulle följa ett nytt pass o. s. v.

Om redaktörens pass sättes till 30 minuter, skulle man få följande sammanställning över tiderna för de anföranden, som hållits i kammaren, t. ex. kl. 10.00—10.30.

Skivans nummer	Anförande kl.	Utskrivning och transporter 80 + 10 = 90 min.	Redigering 30 min.	Omskrivning 15 min.	Till talaren för justering
		kl.	kl.	kl.	kl.
1.	10 00—10.10	—11.40	11.40—12.10	—12.25	12.25
2.	10.10—10.20	—11.50	12.10—12.40	—12.55	12.55
3.	10.20—10.30	—12.00	12.40—13.10	—13.25	13.25

Av sammanställningen framgår att den första utskriften skulle vara färdig att tillställas talaren två timmar 15 minuter efter anförandets slut och den sista utskriften skulle vara färdig icke fullt 3 timmar efter det anförandet slutat.

Redaktörens tjänstgöring skulle bli följande.

	Passets längd 30 minuter kl.
i kammaren	10.00—10.30
väntan på första utskriften	10.30—11.40
redigering	11.40—13.10
marginaltid	13.10—13.30
	o. s. v.

Som framgår av sammanställningen skulle redaktören få vänta en dryg timme, innan det första anförandet vore utskrivet och redigeringsarbetet kunde påbörjas. Då utskriften omfattar 5 å 6 sidor, kan emellertid tänkas att redaktören skulle kunna få de första sidorna av utskriften något tidigare.

För vardera kammaren skulle behövas sju redaktörer.

Teknisk utrustning i plenisalen.

Grundvillkoret för att maskinellt upptagna anföranden skall kunna utskrivas på ett nöjaktigt sätt är, att de hörs tydligt vid återgivningen. Vid de upptagningar, som vid olika tillfällen skett i kamrarna, har det visat sig att många anföranden icke kunnat annat än delvis utskrivas, därför att det varit omöjligt att uppfatta vad talaren sagt. Denne har ibland icke talat framför mikrofonen, ibland har han talat suddigt eller sväljt orden.

Vid den mekaniska upptagningen måste talaren anpassa sig för denna. Han måste tala tydligt och framför mikrofonen.

Svårigheten att vid återgivningen uppfatta det talade kan dessutom bero på att mikrofonen icke är lämpligt placerad. Om man i riksdagen skulle övergå till maskinell upptagning, måste frågan om mikrofonens placering noga studeras. Om alla anföranden kommer att hållas från talarstol, torde frågans lösning icke vålla några större svårigheter. Skall anföranden emellertid fortfarande hållas från bänkplatserna, måste mikrofoner placeras även där, något som i hög grad komplicerar frågan.

Såsom framgår av den förut nämnda PM håller i F. N. talarna sina anföranden sittande. Anordningen kan vara förklarlig, eftersom delegaterna, enligt uppgift, är placerade vid ett halvcirkelformat bord.

I de lokaler i Strassbourg, som disponeras av Europarådet, är installerad liknande apparatur för upptagning som i F. N. — i Europarådet liksom i F. N. dock endast använd för högtalarna samt för tolkarna. I båda församlingarna utföres nämligen upptagningen för protokollet av stenografer. I Europarådet håller talarna emellertid sina anföranden stående. Mikrofonen är placerad å ett stativ av lämplig höjd. Stativet är flyttbart och avsett att, liksom i F. N., användas av två bredvid varandra placerade delegater. Såväl i F. N. som i Europarådet finns dessutom mikrofoner för presidiet.

Inkoppling av mikrofonerna sker från ett tangentbord.

Om i riksdagen anföranden skulle upptagas från bänkplatserna, finge man tänka sig någon sådan anordning som i Strasbourg, så att anförandena fortfarande kunde hållas stående.

Anordningen förutsätter installerande av bl. a. ett tangentbord. Om en mikrofon begagnas av två talare, skulle i första kammaren inkoppling ske

från tangentbordet för omkring 90 mikrofoner och i andra kammaren för omkring 130 mikrofoner, däri inräknade de för presidiet och statsrådsbänkarna erforderliga. Tangentbordet bör placeras på podiet. Beräkningen av antalet mikrofoner är gjord efter mönster av anläggningarna i F. N. och Europarådet. Enligt uppgift pågår emellertid undersökningar om möjligheten att genom vissa andra tekniska arrangemang minska antalet mikrofoner.

På podiet skulle även placeras dikteringsmaskinen samt den tilläggsapparatur, som behövs för att förekomma luckor vid skivbyte.

För en lämplig placering av nu nämnda apparater torde podierna böra ombyggas.

För vardera kammaren behövs två dikteringsmaskiner och två tilläggsapparater, därav en av vardera slaget som reserv, sålunda sammanlagt fyra dikteringsapparater och fyra tilläggsapparater.

För manövrering av tangentbordet erfordras under plenum en person och för dikteringsmaskinen med tilläggsapparat likaledes en person.

Teknisk utrustning för skrivning och redigering.

För avlyssnande av skivorna behövs s. k. uppspelningsapparater, därav i vardera kammaren 10 för biträdena och 7 för redaktörerna.

För skrivningen åtgår för vardera kammaren 13 skrivmaskiner.

Sammanlagt erfordras alltså 34 uppspelningsapparater och 26 skrivmaskiner. Den senare siffran kan minskas med det antal maskiner, 15 st, som f. n. disponeras för skrivningen efter stenografernas diktamen. Behovet av skrivmaskiner blir alltså 11 st. Med hänsyn till att viss reserv erfordras, sättes antalet uppspelningsapparater till 36 och skrivmaskiner till 12.

Förrådet av skrivbord och skrivstolar bör kompletteras med ett tiotal av vardera slaget.

Behovet av skivor beräknas till 500 st.

Under plenum torde åtminstone under den första tiden en serviceman från den firma, som levererat apparaterna, böra närvara i riksdagshuset för att avhjälpa eventuellt uppkommande fel på apparater o. d.

Avmagnetiseringen utföres av en vaktmästare.

I entresolvåningen bör å vardera kammarsidan liksom f. n. finnas en vaktmästare. Dessas tjänstgöring förutsättes bliva, liksom föreståndarens, av ungefär samma omfattning, som varit fallet nu under vårsessionen.

Lokaler.

Utskrivningen av skivorna bör helst ske i ett särskilt rum för varje biträde. Under den förut angivna förutsättningen att vid ett längre plenum 10 biträden skulle arbeta i 10 skift, erfordras för dem 10 rum pr kammare.

För redaktörerna behövs allt efter rummens storlek, 2 å 3 rum för vardera kammaren.

För omskrivningen av utskriften skulle dessutom för vardera kammaren disponeras ett rum.

Lokalbehovet blir alltså 13 å 14 rum pr kammare.

För första kammarens stenograf- och skrivpersonal är f. n. upplåtna 9 rum i entresolvåningen åt förstakammarsidan och för andra kammaren, exklusive föreståndarens rum, 7 rum i samma våning åt andrakammarsidan. Under vårsessionen har andra kammarens stenografer dessutom för kollationering o. d. fått begagna 4 rum i statsutskottsvåningen.

Vid mekanisk upptagning skulle för första kammaren alltså behövas ytterligare 4 å 5 rum och för andra kammaren, under förutsättning att de

fyra rummen i statsutskottsvåningen fortfarande kommer att upplåtas, ytterligare 2 å 3 rum.

De sålunda ytterligare erforderliga rummen behöva icke nödvändigtvis ligga i omedelbar närhet till entresolvåningen.

Personalkostnader.

Vid beräkning av arvodet för *redaktörerna* ligger närmast till hands att utgå från det förste stenograferna tillkommande arvodet.

Under vårsessionen uppgick arvodet till förste stenograferna till sammanlagt 69 433 kr. (I detta belopp ingår icke och ej heller i de följande beräkningarna kostnaderna för semester och sjukavlöning.) Räknar man med en ersättning till redaktörerna av, förslagsvis, 20 kr. per timme, skulle arvodet till dem uppgått till 55 300 kr.

Med hänsyn till att man icke har någon erfarenhet av, hur lång tid redigeringen kräver, sättes beloppet här till 75 000 kr.

I det föregående har beräknats att under vårsessionen i år skulle vid maskinell upptagning åtgått för *utskrivningen* av å skivorna upptagna anföranden 1 630 timmar för första kammaren och 2 320 timmar för andra kammaren.

För *omskrivningen* skulle ha åtgått resp. 489 och 696 timmar.

Sammanlagda antalet skrivtimmar blir för båda kamrarna 5 135. Med beräkning av en ersättning av 6,25 kr. per timme skulle ersättningen uppgått till 32 093 kr. 75 öre, här avrundat till 32 000 kr.

För *betjäning av tangentbord och dikteringsmaskiner* erfordras i vardera kammaren under plenum två biträden. Under vårsessionen i år skulle tjänstgöringstimmarna i första kammaren därför blivit $163 \times 2 = 326$ och i andra kammaren $232 \times 2 = 464$ eller sammanlagt 790 timmar. Med en ersättning av 6,25 kr. per timme skulle beloppet blivit 4 973 kr. 50 öre, här avrundat till 5 000 kr.

Kostnaden för förut omnämnd *service för maskinparken m. m.* under plena beräknas för vårsessionen till 5 000 kr.

Avmagnetiseringen av skivorna från en längre plenidag torde kräva en arbetsdag. Räknar man med 30 sådana dagar för vårsessionen, beräknas kostnaden för den vaktmästare, som skulle utföra detta arbete, till 1 000 kr.

Sammandrag	Kronor
Redaktörer	75 000
Skrivning	32 000
Betjäning av tangentbord m. m.	5 000
Service för maskinparken under plena	5 000
Avmagnetisering av skivorna	1 000
	<hr/>
	Summa kr. 118 000

Till detta belopp bör läggas de i det följande beräknade årliga utgifterna, i vad det gäller en vårsession, för den tekniska utrustningen, 7 000 kr., varvid beloppet ökas till 125 000 kr.

Till jämförelse meddelas motsvarande utgifter vid stenografisk upptagning under vårsessionen.

Arvoden till förste stenografer och stenografer	276 289
Utskrivning efter stenografernas diktamen	16 233
	<hr/>
	Summa kr. 292 522

Kostnader för den tekniska utrustningen.

a) engångskostnader

	Kronor
4 dikteringsmaskiner à 1 635 kr., märke Dimafon	6 540
4 tilläggsapparater à 710 kr.	2 840
36 uppspelningsapparater à 1 000 kr.	36 000
12 skrivmaskiner à 600 kr.	7 200
10 bord och 10 stolar för maskinskrivning	1 500
500 skivor à 18,50 kr.	9 250
	Summa kr. 63 330

Avrundas till 65 000 kr.

Härtill kommer kostnaderna för anläggningen för upptagning av anförandena från bänksplatserna m. fl. platser. Dessa kostnader har här icke kunnat beräknas.

b) årliga kostnader.

För varje år torde man böra räkna med att vissa maskiner böra repareras eller utbytas mot nya. Skivförrådet torde årligen behöva kompletteras.

Utgifterna härför beräknas till 10 000 kr. per år. På en vårsession antages av detta belopp komma 7 000 kr.

Jämförelse mellan stenografisk och mekanisk upptagning.

a) tiderna.

I det föregående har beräknats att, med 30-minuterspass för redaktörerna, det första anförandet under passet skulle kunna lämnas till talaren efter 2 timmar 15 minuter och det sista, det tredje, efter 2 timmar och 55 minuter.

Nu anförda siffror är givetvis högst osäkra. Efter de här för höstsessionen ifrågasatta försöken med redigering, bör man kunna få ett mer tillförlitligt material för beräkningarna.

Hur ställer sig de här nämnda tiderna, om man jämför dem med de tider, som behövs för utarbetande av ett stenogram till vanlig skrift?

I allmänhet synes man räkna med att en medelgod stenograf behöver en tid, som är 10 gånger så lång som den talade tiden, för att utarbeta ett stenogram till vanlig text. Därvid förutsättes att anförandet är av ordinär beskaffenhet, varken mycket lätt eller särskilt svårt.

Under vårsessionen har stenograferna — med undantag för kvällsplena under slutet av sessionen, då man haft 15 minuters pass — arbetat i 30 minuters pass. Då de två i passet tjänstgörande stenograferna delar stenogrammen, har på vardera stenografen sålunda kommit 15 minuters anförande.

Med den nu nämnda beräkningsgrunden skulle utskriften alltså vara färdig $10 \times 15 = 150$ minuter = 2 timmar 30 minuter efter passets slut. För den mekaniska upptagningen har ovan för ett 30 minuters anförande räknats med 2 timmar 55 minuter.

Hur lång tid har då i verklighen åtgått nu under vårsessionen för utarbetandet av de under 30-minuterspassen upptagna anförandena, som genom delningen är att anse såsom 15-minutersanföranden?

I första kammaren har utskrifterna i allmänhet förelegat färdiga 2 timmar efter passets slut, däri inräknat tiden för förste stenografens granskning, således 30 minuter före den här beräknade genomsnittstiden vid stenografering.

Även för andra kammaren kan i många fall noteras nu angivna tid. I regel har det dock dröjt 3 timmar, innan utskrifterna legat färdiga. Ej sällan har det tagit icke obetydligt längre tid.

För kvällsplena saknas i allmänhet uppgifter om, hur lång tid åtgått för stenogrammens utarbetande till vanlig skrift. Några tider för 15-minuterspassen — varvid varje stenograf hade till utarbetande $7\frac{1}{2}$ minuters anförande, kunna därför här icke meddelas. Tillämpas den förut nämnda regeln att utarbetandet tar 10 gånger den talade tiden, skulle detta arbete för ett $7\frac{1}{2}$ minuters anförande tagit 75 minuter = 1 timme och 15 minuter.

Såvitt känt tillämpas icke i något annat parlament än i det svenska så långa pass som 30 minuter. De längsta passen i främmande parlament är 15 minuter. Denna tid gäller för t. ex. Norge och Danmark, varvid »delning» sker mellan de två stenograferna i laget, så att $7\frac{1}{2}$ minuter faller på vardera. I de parlament, där endast en stenograf finnes i varje skift — i vissa länder tillsammans med en annan stenograf med längre passtid, således närmast motsvarande våra förste stenografer — är passtiden icke längre än $7\frac{1}{2}$ minuter. I Finland tillämpar man denna tid, i Belgien och Nederländerna har man 5 minuter.

Givet är att det bör ta hälften så lång tid att utarbeta ett anförande om t. ex. 5 minuters längd än ett 10 minuters anförande. Enligt samstämmiga uttalanden från auktoriteter på området uppkommer emellertid en ytterligare tidsvinst, beroende på att ju kortare anförandet är, dess lättare är det att behålla det aktuellt »i minnet».

På grund av nu nämnda förhållande vore önskvärt att i riksdagen 15 minuters pass infördes även för förmiddagsplena. Önskemålet har framförts vid flera tidigare tillfällen.

Med 15 minuters pass bör utskrifterna kunna tillställas talaren i genomsnitt 1 timme 15 minuter efter anförandets slut. Ett anförande, som hållits kl. 10.00—10.15, skulle talaren alltså få till justering kl. 11.30.

Dessa tider motsvarar i stort sett de tidsuppgifter, som föreligger från främmande parlament. I Norge är utskriften i regel färdig efter $1\frac{1}{2}$ timme. Liknande förhållande råder i Danmark. I holländska parlamentet, där man har 5 minuters enmanspass, är utskriften färdig i regel efter 55 minuter, och ungefär en timme efter sammanträdet slut är protokollet utskrivet i maskinskrift.

Om stenografarbetet organiserades på nu nämnt sätt, skulle tiderna vid en jämförelse med den maskinella metoden bli följande.

Stenografisk upptagning		Maskinell upptagning	
Anförande	Utskrift färdig	Anförande	Utskrift färdig
kl.	kl.	kl.	kl.
10.00—10.15	11.30	10.00—10.10	12.25
		10.10—10.20	12.55
10.15—10.30	11.45	10.20—10.30	13.25

Vid 10-minuterspass för stenograferna — en anordning som framkastats från stenografhåll — skulle man få följande tider.

Stenografisk upptagning	
Anförande	Utskrift färdig
kl.	kl.
10.00—10.10	11.00
10.10—10.20	11.10
10.20—10.30	11.20

De sist anförda tiderna torde jämföras med de nyss nämnda tiderna för den maskinella upptagningen.

Det är först vid korta inställetider för stenograferna, som den stenografiska metodens fördelar i fråga om tiden gör sig gällande med tydlighet.

Vid en jämförelse mellan stenografisk och maskinell upptagning måste det därför förutsättas att stenografarbetet är organiserat på sådant sätt att effekten av stenografarbetet tillvaratages. Med 30-minuterspass sker icke detta.

b) personal och kostnader

Vid mekanisk upptagning skulle följande, vid stenografisk upptagning disponerad personal, icke anlitas, nämligen

förste stenografer	7 st.
stenografer	26 »
biträden för skrivning efter stenografernas diktamen	12 à 14 »
Summa	45 à 47 st.

I stället skulle följande personal tjänstgöra, nämligen

redaktörer	14 st.
biträden för utskrivning av skivorna	20 »
biträden för eventuell omskrivning av utskrifter	6 »
biträden i plenisalarna för tangentbord m. m.	4 »
serviceman	1 »
Summa	45 st.

I viss utsträckning skulle dessutom en vaktmästare anlitas för skivornas avmagnetisering.

Personalbehovet skulle alltså bli lika stort vid båda alternativen.

Kostnaderna för den personal, som vid mekanisk upptagning icke skulle tagas i anspråk, har i det föregående för den gångna vårsessionen angivits till, i runt tal, 290 000 kr. Kostnaderna för den personal m. m. som i stället skulle anlitas, har beräknats till, i runt tal, 125 000 kr. Skillnaden blir 165 000 kr.

Vårsessionen i år omfattade 142 dagar. Under förutsättning att årets hösts-session får samma längd som den senaste hösts-sessionen, 59 dagar, och kostnaderna får beräknas i proportion härtill, skulle mellan nu angivna två grupper av kostnader under hösts-sessionen uppkomma en skillnad av, i runt tal, 65 000 kr.

Skillnaden i utgifter för de två systemen skulle alltså för ett helt år komma att belöpa sig till 230 000 kr.

Det torde icke vara behöfligt att framhålla att det nu angivna beloppet är mycket osäkert. Så länge några mer ingående försök ej gjorts, är det icke möjligt att ange någon tillnärmelsevis tillförlitlig siffra för, hur stor besparingen skulle bli vid en övergång till ett mekaniskt system. Att en besparing skulle komma att uppstå, torde dock få anses såsom visst.

Slutord.

Med ganska stor säkerhet kan man antaga att riksdagen icke skulle vara benägen för att — även om bytet skulle medföra en besparing av 150 à 200 tusen kr. — utbyta den stenografiska upptagningen, som är en enkel och lätthanterlig metod, icke krävande någon vidlyftig apparatur, mot den omständliga och på apparater och ledningar byggda maskinella metoden. Därtill kommer att den stenografiska metoden, om arbetet rätt organiseras, ger ett betydligt snabbare resultat än den maskinella. Om »Riksdagsdebatterna» skall utgivas i fortsättningen, är av vikt att utskriften blir färdiga inom kortast möjliga tid, för att ledamöterna och tryckerierna icke skall behöva vänta alltför länge.

Frågan om mekanisering på här berörda område ligger emellertid i tiden — och torde komma att göra det i fortsättningen. Man torde därför få allt framgent räkna med försök och utredningar i det här behandlade ämnet.

Den av mig här gjorda utredningen, byggd på ett knapphändigt material, får betraktas endast som en första orientering i en fråga, som kräver mer ingående undersökningar i det kommande.

Vad nu närmast borde göras vore att under höstsessionen försök utfördes med redigering av maskinellt upptagna anföranden samt att, likaledes under höstsessionen, stenografpassen förkortades till 15 minuter.

Stockholm den 10 september 1952.

F. SANDBERG.

Bilaga till bihang 2.

PM

med förslag till utskrivning av vissa maskinellt upptagna anföranden i andra kammaren under den nu gångna vårsessionen.

Innan rubricerade fråga här beröres, kan vara av intresse att taga del av de försök, som under år 1948 gjordes med maskinell upptagning vid För-
enta Nationerna.

Försök med maskinell upptagning vid F. N.

På grund av generalförsamlingens beslut tillsattes i januari 1949 en kommitté, som skulle utreda nämnda fråga. Kommittén avgav en rapport i ämnet i juni 1949.

Genom svenska utrikesdepartementets förmedling erhöll »1951 års kommitté för riksdagens protokoll» ett exemplar av denna rapport samt därjämte ytterligare upplysningar i ämnet från F. N:s sekretariat.

Av dessa inhämtas att anförandena i generalförsamlingen och i regel även i dess utskott upptages stenografiskt. På grund av den begränsade tillgången på stenografer inträffar emellertid att, då två utskott sammanträder på en gång, mekanisk upptagning måste tillgripas i det ena utskottet. Vid alla större sammanträden upptages dessutom anförandena på bakelitskivor, som dock icke lägges till grund för protokollet utan arkiveras för att bl. a. komma till användning vid uppkommande tvister om, vad verkligen sagts.

För stenograftjänsten äro anställda elva stenografer för engelska språket och tolv för det franska. Av dessa är i varje språkgrupp en chef. Åtta är indelade i skift med en stenograf i varje. De övriga tjänstgöra såsom reserv. Passets längd är 10 minuter. För stenogrammens utarbetande till vanlig skrift disponerar stenografen alltså 70 minuter. Han dikterar för en maskinskrivare. Åtta sådana finnas för vardera språket. Utskrivningen sker direkt på stencil. Mot slutet av ett sammanträde förkortas inställetiden understundom till fem minuter.

Stencilerna »drages» efter hand, och i regel en timme efter sammanträdet slut utdelas avtrycken till tidningskorrespondenterna. Därefter färdigställes den för delegaterna avsedda upplagan, som de för ett förmiddagsmöte erhåller omkring kl. 18 eller 19 och för ett eftermiddagsmöte följande morgon. Delegaterna har sedan två dagar på sig för att göra eventuella rättelser.

För ett försök med mekanisk upptagning inom F. N. fanns i stor utsträckning redan erforderliga anordningar. Alla anföranden återgives genom högtalare, och ledningar finns dessutom dragna till tolkar, som avlyssnar anförandena och omedelbart översätter dem till engelska, franska, spanska och ryska. Talarna håller anförandena sittande från sin plats i plenisalen. På bordskivan framför talaren är placerad en mikrofon i ett stativ, flytt-

bart, så att två delegater kan använda samma mikrofon. In- resp. frånkopplingen av mikrofonen sker från ett i salen placerat tangentbord. Med nu nämnda anordning, då talaren håller sitt anförande sittande, finns givetvis större förutsättningar för att det blir ordentligt *dikterat* för mikrofonen än när anförandet hålles stående. För den maskinella upptagningen är ett oundgängligt villkor att det talade höres så tydligt att det kan rätt och utan svårighet uppfattas, då dikteringsmaskinen skall återgiva talet för den skrivande.

Beträffande de av F. N.-kommittén verkställda försöken med maskinell upptagning vid sammanträden meddelar kommittén följande.

Upptagningen skedde i 10-minutersetapper.

I plenisalen tjänstgjorde en tjänsteman, »monitor», som förde anteckningar över upptagningen. Anteckningarna tillställdes sedan vederbörande maskinskrivare, som även varit närvarande i salen och åhört resp. anförande. (Kommittén rekommenderar emellertid att det ordnas så att den skrivande kan pr telefon till skrivrummet avlyssna anförandet. Härigenom skulle man vinna tid.)

Maskinskrivaren var instruerad att utelämna parentetiska anmärkningar och obehövliga upprepningar samt att korrigera grammatikaliska fel, men inga andra ändringar var tillåtna.

Vid skrivningen prövades tre metoder

- a) direkt utskrivning på stencil,
- b) skrivning av ett koncept och omskrivning, av samma skrivare, på stencil, samt
- c) skrivning av konceptet av en person och utskrivning å stencil av en annan person.

Det bästa resultatet erhöles, då det skrevs direkt på stencil.

Utskriften granskades av monitorn. Denne skulle läsa texten för att »check grammar, spelling and lay-out as well as intelligibility and consistency». Monitorn skulle vara »able to check the transcript by listening to the sound recording» och var ansvarig för att texten noggrant återgav, vad talaren sagt.

Försöken visade att en tillfredsställande text kunde erhållas endast genom en omsorgsfull granskning från monitorns sida.

Beträffande den tid, som åtgick för skrivningen, anföres att vid omsorgsfullt urval av personal och lämplig träning skulle det vara möjligt att skriva en stencil med engelsk text på mindre än 20 minuter och för fransk text på mindre än 25 minuter.

För att kunna rätt bedöma nu anförda arbetsresultat hade varit önskvärt att uppgift lämnats om stencilens format och radavståndet. Antar man att stencilen skrevs på samma sätt som den av kommittén avgivna rapporten, som är å stencilavtryck i folio-format, går på en sida omkring 4 050 maskinskrivningsnedslag. Detta är något mer än en sida i riksdagens tryckta protokoll, på vilken går i medeltal 3 900 nedslag. En sådan sida motsvarar i riksdagen ungefär sex minuters anförande. Utskrivningen vid nämnda försök skulle alltså ha tagit endast 3 å 4 gånger så lång tid som anförandet, trots att skrivningen skedde å stencil.

Monitorn behöfve 5 minuter pr stencil. För ett anförande om 10 minuter skulle alltså behövs mindre än 10 minuter.

De nu nämnda tiderna torde emellertid få anses såsom »idealtider». Kommittén anmärker nämligen att den tid, som fordrades för att skriva ett anförande, beror på flera variabla faktorer, såsom den hastighet, med vilken debatten föres, talarens hastighet att tala och hans accent samt debattämnet. Utskrivningens snabbhet blir även beroende på dikteringsmaskinernas olika effektivitet och på den skrivandes individuella kapacitet.

I allmänhet var den engelska texten färdig 60 till 75 minuter efter sammanträdet slut. Den kortaste tiden var 40 och den längsta tiden 160 minuter.

I sitt slutomdöme om försöken anför kommittén att stenograferna använder en timme för utarbetande av texten och att den maskinella metoden hade visat samma resultat.

I kommitténs rapport finns flera sammanställningar med beräkningar av kostnaderna för de två olika systemen vid olika alternativ för plenas antal per dag. Av dessa sammanställningar framgår att kostnaderna skulle bli betydligt lägre vid maskinell upptagning än vid stenografisk.

Det kan vara av intresse att jämföra ett par av nu anförda siffror med motsvarande siffror i 1951 års kommittés för riksdagens protokoll betänkande (s. 19).

Enligt F. N.-kommittén skulle ett 10-minuters anförande upptaget maskinellt kunna färdigställas på samma tid som med stenografisk metod, d. v. s. i medeltal 60 minuter. Av denna tid skulle utskrivningen taga fyra gånger så lång tid som monitorns granskningsarbete.

Följande jämförelser kan då göras.

	1951 års kommitté minuter	F. N. minuter
Utskrivning å maskin	60	48
Kontroll och redigering	50	12
Omskrivning i viss utsträckning	15	—
För transporter anges i F. N:s utredning inga siffror. varför här bortses därifrån	—	—
Summa minuter	125	60

Beträffande utskrivningen är skillnaden icke så stor. Det bör dock beaktas att skrivningen i F.N. skedde å stencil och att omskrivning icke förekom. Tiden för kontroll och redigering var för F. N. anmärkningsvärt kort — obetydligt längre än talarens tid.

Så vitt känt använder man sig fortfarande av stenografisk upptagning i F. N.

Förslag om utskrivning av maskinellt upptagna anföranden.

Under de senaste åren har vid åtskilliga tillfällen förekommit maskinell upptagning av i kamrarna hållna anföranden, och det upptagna har utskrivits. Utskrivningen har emellertid till stor del gjorts av maskinskriverskor, som icke varit förtrogna med riksdagsdebatttext, och ingen torde ha haft någon större vana vid skrivning efter dikteringsmaskin.

Under vårsessionen i år gjordes tisdagen den 27 maj en upptagning i andra kammaren av ett antal från talarstolen hållna anföranden. Någon utskrivning av de för upptagningen använda skivorna har dock icke gjorts. Skivorna finns emellertid fortfarande disponibla för skrivning.

För att få ytterligare erfarenhet av den maskinella upptagningen vore önskvärt att utskrivning av nu nämnda skivor kunde ske. Vid denna utskrivning borde man taga till ledning det vid F. N:s försök tillämpade tillvägagångssättet. Följande förfarande kunde därvid tänkas.

1. För skrivningen skulle anlitas personer, som vore vana vid riksdagstexten. Lämpliga sådana personer finns nu bland dem, som anlitas för

skrivningen efter stenografernas diktamen under den nu gångna vårsessionen.

2. Av de nu nämnda skivorna skulle användas endast de, som fullt tydligt återger anförandena. Vid en eventuell övergång till maskinell upptagning får man nämligen utgå ifrån att de tekniska anordningarna blir sådana att talarna kommer att höras tydligt och utan svårighet. Utan denna förutsättning är icke möjligt att begagna sig av mekanisk upptagning.

3. De skrivande skulle först avlyssna hela skivan, vilket skulle ersätta det vid F.N:s försök skedda avlyssnandet i plenisalen, resp. pr telefon.

4. De skrivande skulle instrueras att skriva en i viss mån redigerad text. De skulle sålunda icke medtaga talarens upprepningar, och de skulle rätta grammatikaliska fel. De skulle därför anmodas att skriva sakta. För varje skiva skulle de emellertid ange, hur lång tid de använt för skrivningen.

5. Skrivningen kunde ske efter hand av olika personer, när det passade dem att inställa sig för skrivning. Därigenom behövde man ej heller ha flera apparater än de två här disponibla. Samma skiva kunde givetvis skrivas av flera personer.

6. Någon redigering av det skrivna skulle icke ske. Utskrifterna kunde emellertid jämföras med det tryckta protokollets text och eventuellt därvid korrigeras efter protokolltexten.

Stockholm den 1 juli 1952.

F. Sandberg.